

KINH NGHIỆM THỰC HÀNH QUYỀN CÔNG TỐ, KIỂM SÁT ĐIỀU TRA CÁC VỤ ÁN VI PHẠM VỀ KHAI THÁC, BẢO VỆ RỪNG VÀ LÂM SẢN

PHẠM VĂN TRƯỜNG*
DẶNG HOÀNG QUÂN**

Từ thực tiễn giải quyết các vụ án vi phạm các quy định về khai thác, bảo vệ rừng và lâm sản, Viện kiểm sát nhân dân huyện Bạch Thông, tỉnh Bắc Kạn chia sẻ một số bài học kinh nghiệm, đề xuất giải pháp nhằm nâng cao chất lượng hoạt động thực hành quyền công tố và kiểm sát điều tra các vụ án về tội phạm này.

Từ khóa: Tội vi phạm về khai thác, bảo vệ rừng và lâm sản; thực hành quyền công tố, kiểm sát điều tra; Viện kiểm sát nhân dân huyện Bạch Thông. Nhận bài: 01/8/2019; biên tập xong: 13/8/2019; duyệt bài: 19/8/2019.

1. Thực trạng và một số khó khăn vướng mắc trong công tác thực hành quyền công tố và kiểm sát điều tra các vụ án vi phạm về khai thác, bảo vệ rừng và lâm sản

Với đặc điểm của một huyện miền núi, từ năm 2014 đến nay, cơ quan chức năng của huyện Bạch Thông, tỉnh Bắc Kạn phát hiện, khởi tố, điều tra xử lý hàng chục vụ khai thác lâm sản trái phép với trên 50 đối tượng vi phạm các quy định về quản lý, khai thác và bảo vệ rừng, thiệt hại trên 500m³ gỗ các loại.

Để bảo đảm mọi hành vi khai thác rừng trái phép đều được phát hiện, khởi tố, điều tra, xử lý kịp thời; không làm oan người vô tội, đồng thời, bảo đảm việc điều tra được khách quan, toàn diện, đầy đủ, chính xác,

đúng pháp luật; kịp thời phát hiện, khắc phục và xử lý những vi phạm pháp luật trong quá trình điều tra các vụ án, Viện kiểm sát nhân dân huyện Bạch Thông, tỉnh Bắc Kạn luôn đề ra những giải pháp nâng cao chất lượng hoạt động thực hành quyền công tố, kiểm sát điều tra các vụ án về tội “Vi phạm các quy định về khai thác, bảo vệ rừng và lâm sản”. Tuy nhiên, bên cạnh những kết quả đạt được, đơn vị cũng gặp một số khó khăn, vướng mắc như:

Thứ nhất, trong công tác kiểm sát khám nghiệm hiện trường.

*Viện kiểm sát nhân dân huyện Bạch Thông, tỉnh Bắc Kạn.

** Viện kiểm sát nhân dân thành phố Hà Nội.

Đa số hiện trường các vụ khai thác rừng trái phép là rừng gỗ quý, hiểm (nghiến, sến) nằm trên các khu vực núi cao, dốc đá tai mèo dựng đứng, cheo leo, hiểm trở, vị trí các cây gỗ bị khai thác trái phép nằm rải rác ở các địa điểm khác nhau nên lực lượng khám nghiệm khó khăn, vất vả trong việc đi lại, có khi công tác khám nghiệm hiện trường phải thực hiện trong thời gian vài ngày. Bên cạnh đó, nhiều đối tượng phạm tội là người dân tộc ít người còn chưa thông thạo tiếng Việt, hoặc không biết chữ nên khó khăn trong việc xác định các thông số kỹ thuật khi khám nghiệm hiện trường như: Số đo vị trí các cây gỗ với khu vực rừng, số đo khối lượng cây gỗ đã bị chặt hạ, khối lượng gỗ bị xẻ lấy khỏi hiện trường...

Thứ hai, khó khăn trong hoạt động kiểm sát việc khởi tố vụ án, khởi tố bị can.

Đối với giai đoạn khởi tố vụ án, khởi tố bị can: Do đặc thù các đối tượng phạm tội đa phần là người dân tộc ít người tại địa phương nên nhận thức pháp luật còn hạn chế, nhiều đối tượng không biết chữ, không nói được tiếng Việt nên các cơ quan tiến hành tố tụng phải mời người làm chứng, người phiên dịch khi tiến hành lấy lời khai, tiến hành các thủ tục tố tụng khác. Việc sắp xếp, bố trí người làm chứng, người phiên dịch không phải lúc nào cũng được thuận lợi bởi những người này còn có công việc và cuộc sống riêng, làm việc không theo chế độ chuyên trách và không có chính sách đãi ngộ thỏa đáng nên cũng gặp nhiều khó khăn khi hợp tác với Cơ quan điều tra.

Bên cạnh đó, trước khi khởi tố bị can, Kiểm sát viên tiến hành việc tham gia hỏi các đối tượng và những người làm chứng, người có quyền lợi, nghĩa vụ liên quan để làm rõ hành vi phạm tội của từng đối tượng, tính chất, mức độ của hành vi phạm tội, khối lượng gỗ đã bị chặt, xẻ, còn lại tại hiện trường và khối lượng gỗ thành phẩm đã lấy

khỏi hiện trường mang đi tiêu thụ...; làm rõ vật chứng, các tài liệu, đồ vật có liên quan đến vụ án. Do đặc thù của tội phạm này là phải xác định chính xác khối lượng gỗ mà bị can phải chịu trách nhiệm hình sự và trách nhiệm dân sự nên Kiểm sát viên phải kiểm sát tính chính xác về khối lượng do Cơ quan điều tra và các cơ quan chức năng (Kiểm lâm) thu thập.

Việc hỏi cung bị can, lấy lời khai người làm chứng, người có quyền lợi, nghĩa vụ liên quan cũng gặp khó khăn là do những người này thường đi làm nương rẫy trong rừng sâu hoặc đi làm công nhân tại các nhà máy ở các tỉnh, thành phố khác, có một số đi lao động trái phép qua biên giới (Trung Quốc)...

2. Một số kinh nghiệm trong công tác thực hành quyền công tố và kiểm sát điều tra các vụ án vi phạm về khai thác, bảo vệ rừng

2.1. Kinh nghiệm trong công tác kiểm sát hoạt động khám nghiệm hiện trường

Ngay sau khi nhận được thông báo của Cơ quan điều tra về kế hoạch khám nghiệm hiện trường vụ khai thác lâm sản trái phép, Kiểm sát viên được phân công kiểm sát hoạt động khám nghiệm hiện trường phải lập kế hoạch kiểm sát khám nghiệm hiện trường và trước khi lên hiện trường, Kiểm sát viên phải kiểm sát thành phần tham gia Đoàn khám nghiệm gồm: Điều tra viên chủ trì khám nghiệm, cán bộ Kiểm lâm, địa chính xã (để xác định vị trí loại rừng, loại gỗ bị chặt hạ...), đại diện chính quyền Ủy ban nhân dân xã, lực lượng hỗ trợ hoạt động khám nghiệm, có sự tham gia của đương sự, người làm chứng hay không, việc chuẩn bị các công cụ, dụng cụ phục vụ việc khám nghiệm có đảm bảo không (thước dây, máy ảnh...). Khi kiểm sát việc khám nghiệm hiện trường, Kiểm sát viên cần vận dụng đầy đủ, đúng đắn các quy định của Bộ luật Tố tụng hình sự (BLTTHS) năm 2015, Quy chế tạm thời công tác thực

hành quyền công tố, kiểm sát việc khám nghiệm hiện trường, khám nghiệm tử thi, thực nghiệm điều tra và giám định (ban hành kèm theo Quyết định số 170/QĐ-VKSTC ngày 02/5/2018 của Viện trưởng Viện kiểm sát nhân dân tối cao). Kết thúc hoạt động kiểm sát khám nghiệm hiện trường, Kiểm sát viên phải lập Báo cáo kết quả kiểm sát việc khám nghiệm hiện trường và đề xuất các biện pháp tiếp theo trình Lãnh đạo Viện.

2.2. Kinh nghiệm trong công tác kiểm sát quyết định khởi tố vụ án

Thông qua công tác kiểm sát hoạt động khám nghiệm hiện trường và trên cơ sở các hồ sơ, tài liệu kèm theo hồ sơ quyết định khởi tố vụ án do Cơ quan điều tra chuyển Viện kiểm sát để kiểm sát việc khởi tố vụ án, Kiểm sát viên được phân công phải đánh giá được chính xác các yếu tố cấu thành tội phạm quy định tại Điều 232 Bộ luật Hình sự như: Đánh giá chính xác về chủ thể thực hiện tội phạm (người phạm tội có năng lực chịu trách nhiệm hình sự về tội này không), khách thể của tội phạm như thế nào (xâm phạm loại rừng nào, khối lượng gỗ bị khai thác là bao nhiêu), hành vi khách quan thế nào, mặt chủ quan của tội phạm ra sao để từ đó xác định đúng đắn việc định tội danh mà Cơ quan điều tra khởi tố. Bên cạnh việc đánh giá đúng tội danh trong quyết định khởi tố vụ án, Kiểm sát viên cần kiểm sát hình thức và nội dung của quyết định khởi tố vụ án về ngày, tháng, năm ra quyết định, cơ quan ra quyết định, người có thẩm quyền ký quyết định và địa bàn nêu trong quyết định có phù hợp với địa bàn (xã, huyện, khu vực rừng) có tội phạm đúng như thực tế hay không, bởi lẽ, có nhiều vụ án, các đối tượng thực hiện hành vi khai thác trái phép lâm sản trên địa bàn 02 xã của 02 huyện khác nhau nhưng lại cùng thể hiện trong 01 quyết định khởi tố vụ án của 01 huyện là trái với quy định của BLTTHS.

Sau khi nghiên cứu đầy đủ hồ sơ, tài liệu kèm theo quyết định khởi tố vụ án, Kiểm sát viên thấy có căn cứ và đúng pháp luật thì đề xuất Lãnh đạo Viện ban hành văn bản kiểm sát việc khởi tố vụ án để chuyển Cơ quan điều tra tiếp tục điều tra vụ án.

2.3. Kinh nghiệm trong công tác kiểm sát quyết định khởi tố bị can

Do đặc thù các vụ án khai thác trái phép lâm sản trên địa bàn huyện Bạch Thông có nhiều đối tượng tham gia, có những vụ có hơn 20 đối tượng, các đối tượng có mức độ khai thác khác nhau, khối lượng khác nhau, nên Kiểm sát viên khi nghiên cứu hồ sơ để nghị phê chuẩn khởi tố bị can cần:

- Lập bảng kê khối lượng gỗ bị chặt, cắt, lấy khỏi hiện trường của từng đối tượng, theo đó, bảng kê cần lập các cột: Tên, địa chỉ đối tượng, khối lượng gỗ chặt, cưa, cắt, vị trí khu vực rừng, khối lượng gỗ đối tượng đã khai thác còn lại tại hiện trường, khối lượng gỗ đã lấy ra khỏi hiện trường, khối lượng gỗ các đối tượng đã bán, tiêu thụ hoặc sử dụng.

- Đánh giá về lý lịch cá nhân các đối tượng (chủ thể của tội phạm) như: Họ tên; ngày, tháng, năm sinh; chức vụ đang; đoàn thể; trình độ học vấn; dân tộc; nơi cư trú... để từ đó sàng lọc và có kế hoạch kiểm sát việc ghi lời khai của các đối tượng. Đối với những người cùng tham gia khai thác nhưng chưa đủ mức định lượng (khối lượng) định khung của tội phạm (theo Điều 232 Bộ luật Hình sự), những người làm chứng thì cũng cần đánh giá, sàng lọc các thông tin nêu trên để từ đó xác định có đối tượng nào dưới 18 tuổi hay không, có đối tượng nào không biết chữ, không biết đọc, biết viết không để áp dụng biện pháp tố tụng phù hợp với quy định của BLTTHS.

- Kiểm sát viên cần nghiên cứu và đánh giá đầy đủ, toàn diện các tài liệu, chứng cứ có trong hồ sơ vụ án như: Biên bản sự việc, các biên bản khám nghiệm hiện trường, sơ đồ hiện trường, vật chứng, phương tiện

phạm tội, lời khai của các đương sự, người làm chứng,... các bản đồ về loại rừng, khu vực rừng để xác định đúng loại rừng, khối lượng lâm sản bị khai thác trái phép để xác định đúng định khung, điểm, khoản của điều luật đối với từng đối tượng để đảm bảo quyết định khởi tố bị can đúng đối tượng, đúng điểm, khoản của điều luật.

- Kiểm sát viên cần thực hiện tốt việc lấy lời khai trước khi phê chuẩn khởi tố bị can để làm rõ hành vi khai thác lâm sản trái phép của từng bị can (làm rõ việc bị can chuẩn bị dụng cụ, phương tiện, thiết bị chặt, cưa cây thế nào, hộp bật mực để xé gỗ dạng hộp và dạng thớt thế nào, hành vi khuân vác, chuyên chở ra khỏi khu vực khai thác ra sao, sự tham gia của các đối tượng cùng khai thác có vai trò thế nào, bán các sản phẩm khai thác cho ai...). Đó là cơ sở để đề xuất phê chuẩn quyết định khởi tố bị can, đảm bảo việc phê chuẩn có căn cứ, đúng pháp luật. Kiểm sát viên kiểm sát chặt chẽ việc khởi tố vụ án, khởi tố bị can, đánh giá kỹ các tài liệu, chứng cứ và đối chiếu cụ thể với các quy định của pháp luật để đề xuất phê chuẩn.

2.4. Kinh nghiệm trong công tác thực hành quyền công tố và kiểm sát điều tra

Kiểm sát viên phải kiểm sát chặt chẽ tính có căn cứ và hợp pháp đối với các quyết định tạm giữ, quyết định giữ người trong trường hợp khẩn cấp trước khi khởi tố bị can. Sau khi khởi tố bị can, Kiểm sát viên phải kiểm sát chặt chẽ các Lệnh bắt bị can để tạm giam, lệnh tạm giam nếu trong vụ án có đối tượng đủ điều kiện để tạm giam theo Điều 119 BLTTHS năm 2015. Đồng thời, Kiểm sát viên cần lập đề xuất Lãnh đạo Viện phê chuẩn lệnh tạm giam, Lệnh bắt bị can để tạm giam khi xét thấy có bị can có đủ điều kiện tạm giam phục vụ điều tra theo quy định của BLTTHS. Khi kiểm sát các biện pháp ngăn chặn, Kiểm sát viên cần tính toán cụ thể khối lượng gỗ mà từng bị can khai

thác để xác định đúng điểm, khoản của điều luật; đánh giá đầy đủ nhân thân từng đối tượng, kiểm sát việc tạm giam các đối tượng nhằm tránh việc tạm giam các đối tượng trong cùng một vụ án với nhau để tránh việc các đối tượng thông cung, gây khó khăn cho hoạt động điều tra.

Ngay sau khi phê chuẩn quyết định khởi tố bị can đối với từng bị can, Kiểm sát viên chủ động bám sát quá trình điều tra, phối hợp chặt chẽ với các Điều tra viên, kịp thời đề ra các yêu cầu điều tra cụ thể, chủ tiết đề Điều tra viên tiến hành điều tra. Trước khi ban hành bản yêu cầu điều tra, Kiểm sát viên cần trao đổi cụ thể với Điều tra viên về các nội dung của bản yêu cầu điều tra. Khi đề ra yêu cầu điều tra, Kiểm sát viên phải dựa vào quy định tại các văn bản quy phạm pháp luật về việc xử lý vi phạm về quản lý, bảo vệ rừng như: Nghị định số 157/2013/NĐ-CP ngày 11/11/2013 của Chính phủ quy định xử phạt vi phạm hành chính về quản lý rừng, phát triển rừng, bảo vệ rừng và quản lý lâm sản; Thông tư liên tịch số 19/2007/TTLT-BNN-BTP-BCA-VKSNDTC-TANDTC của Bộ Nông nghiệp và phát triển nông thôn, Bộ Tư pháp, Bộ Công an, Viện kiểm sát nhân dân tối cao, Tòa án nhân dân tối cao hướng dẫn áp dụng một số điều của Bộ luật Hình sự về các tội phạm trong lĩnh vực quản lý rừng và quản lý lâm sản...

Đồng thời, Kiểm sát viên phải làm rõ được các dấu hiệu đặc trưng của “Tội vi phạm các quy định về khai thác, bảo vệ rừng và lâm sản” được quy định cụ thể tại Điều 232 Bộ luật Hình sự năm 2015 để xác định loại rừng (rừng sản xuất, rừng đặc dụng hay rừng phòng hộ...); diện tích rừng bị khai thác; yêu cầu định giá để xác định số lượng, trữ lượng cây gỗ bị chặt phá, các loại cây bị chặt phá thuộc nhóm gỗ gì, giá trị thiệt hại...; yêu cầu cơ quan điều tra thu giữ phương tiện, công cụ mà đối tượng dùng để chặt phá,

khai thác lâm sản, vận chuyển lâm sản.

Kiểm sát viên chủ động lập kế hoạch, nhật ký kiểm sát điều tra để đảm bảo thời hạn, tiến độ điều tra và kịp thời, khắc phục những thiếu sót, vi phạm trong quá trình điều tra. Tất cả các hoạt động trên đều phải được ghi chép, cập nhật vào sổ sách, vào nhật ký, nắm được tiến độ của vụ án, kết quả điều tra, thu thập chứng cứ cũng như kiểm sát việc hỏi cung của Điều tra viên.

Để thực hiện tốt các kỹ năng, nghiệp vụ thực hành quyền công tố và kiểm sát điều tra, Kiểm sát viên cần nắm vững, chắc và vận dụng đúng đắn các quy định của pháp luật liên quan¹ và các quy chế nghiệp vụ của ngành².

Trước khi kết thúc điều tra 10 ngày, Kiểm sát viên và Điều tra viên đã phối hợp nghiên cứu tổng hợp toàn bộ tài liệu, chứng cứ cũng như xác định rõ các chứng cứ buộc tội, chứng cứ gỡ tội, các tình tiết tăng nặng, giảm nhẹ trách nhiệm hình sự, những vấn đề cần phải điều tra thêm. Đối với những vụ án phức tạp, có bị can không nhận tội hoặc có bị can nhận khai thác khối lượng gỗ lớn hơn lời khai ban đầu, thì Kiểm sát viên phải cùng Điều tra viên hỏi cung tổng hợp, làm rõ việc nhận tội hay không nhận tội của bị can, đấu tranh để xác định chính xác trách nhiệm hình sự đối với từng bị can, xác định khối lượng gỗ chi tiết mà từng bị can đã khai thác trái phép để tiếp tục yêu cầu Cơ quan điều tra thu thập đầy đủ chứng cứ, cả chứng cứ buộc tội và gỡ tội, không để kết thúc điều tra mới để

xuất trả hồ sơ để điều tra bổ sung.

2.5. Kinh nghiệm trong công tác chỉ đạo, điều hành

Huyện Bạch Thông là địa bàn có diện tích rừng lớn, tiếp giáp khu bảo tồn thiên nhiên quốc gia Kim Hỷ, có nhiều loại gỗ quý, hiếm, nên hàng năm đã xảy ra nhiều vụ án phạm tội vi phạm các quy định về khai thác, bảo vệ rừng và lâm sản; do đó, được Lãnh đạo Viện đặc biệt quan tâm chỉ đạo giải quyết. Lãnh đạo Viện đã xây dựng kế hoạch công tác với những chỉ tiêu nghiệp vụ và các biện pháp thực hiện cụ thể, đặc biệt là chú trọng xác định các khâu đột phá là công tác thực hành quyền công tố và kiểm sát điều tra án về tội vi phạm các quy định về khai thác, bảo vệ rừng và lâm sản. Lãnh đạo đơn vị quan tâm, chỉ đạo nghiệp vụ chặt chẽ, kịp thời uốn nắn, khắc phục những thiếu sót của cán bộ, Kiểm sát viên khi thực hiện nhiệm vụ nên chất lượng công tác thực hành quyền công tố và kiểm sát điều tra được nâng cao rõ rệt, thể hiện vai trò, uy tín của Viện kiểm sát đối với cấp ủy Đảng, chính quyền địa phương và các cơ quan tư pháp trên địa bàn huyện.

Lãnh đạo Viện thường xuyên yêu cầu Kiểm sát viên báo cáo tiến độ kiểm sát điều tra vụ án, kiểm sát việc thu thập tài liệu, chứng cứ và đưa ra những giải pháp để tháo gỡ những vướng mắc, khó khăn trong quá trình giải quyết. Đối với những vấn đề, quan điểm có sự khác nhau về nhận thức giữa các cơ quan tiến hành tố tụng trong giải quyết án, Lãnh đạo Viện yêu cầu Kiểm sát viên lập kế hoạch và tổ chức các cuộc họp liên ngành các cơ quan tiến hành tố tụng, các cuộc họp với các cơ quan hữu quan (UBND huyện, UBND xã, Phòng Tài nguyên môi trường, Hạt kiểm lâm, Trạm kiểm lâm) để cùng bàn bạc, thống nhất đưa ra các phương hướng,

(Xem tiếp trang 58)

1. Bộ luật Hình sự năm 2015, sửa đổi bổ sung năm 2017 và BLTTHS năm 2015; Thông tư liên tịch số 04/2018/TTLT-VKSNDTC-BCA-BQP ngày 19/10/2018 quy định về phối hợp giữa Cơ quan điều tra và Viện kiểm sát trong việc thực hiện một số quy định của BLTTHS.

2. Quy chế tạm thời công tác thực hành quyền công tố, kiểm sát việc khởi tố, điều tra và truy tố (ban hành kèm theo Quyết định số 03/QĐ-VKSTC ngày 29/12/2017 của Viện trưởng Viện kiểm sát nhân dân tối cao).